

Indikátory aktívneho starnutia populácie

Last update: 11.04.2023

Metodické vysvetlivky

Obyvateľstvo a charakteristiky veku

Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) podľa svojej klasifikácie rozoznáva na základe kalendárneho veku tieto skupiny:

- 45 – 59 rokov – stredný vek,
- 60 – 74 rokov – vyšší vek, starší vek alebo ranná staroba, presénium,
- 75 – 89 rokov – vysoký vek, starecký vek, vlastná staroba, sénium,
- 90+ – dlhovekosť.

Priemerný vek obyvateľov - vážený aritmetický priemer počtu rokov, ktoré prežili príslušníci danej populácie do daného okamihu.

Mediánový vek obyvateľov - vek, ktorý rozdeľuje populáciu na dve rovnako početné časti (polovicu s nižším a polovicu s vyšším vekom ako je hodnota mediánu veku).

Index starnutia - počet obyvateľov vo veku 65+ na 100 obyvateľov vo veku 0 – 14 rokov.

Index ekonomického zaťaženia - počet obyvateľov vo veku 0 – 14 rokov a 65+ na 100 obyvateľov vo veku 15 – 64 rokov.

Index ekonomickej závislosti starých ľudí - vyjadruje počet osôb v poproduktívnom veku (65+ rokov) na 100 osôb v produktívnom veku (15 – 64 rokov).

Stredná dĺžka života - počet rokov, ktorý priemerne ešte prežije osoba v určitom veku za predpokladu, že sa nezmenia úmrtnostné pomery.

Účasť seniorov na trhu práce

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo (pracovná sila) - všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré patria medzi pracujúcich alebo nezamestnaných.

Pracujúci - všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré počas referenčného týždňa:

- vykonávajú aspoň jednu hodinu akúkoľvek prácu za mzdu, plat alebo iný druh odmeny alebo prácu za účelom dosiahnutia zisku (prácu na plný alebo kratší pracovný čas, stálu, dočasnú, príležitostnú alebo sezónnu prácu) vrátane osôb pracujúcich v zahraničí do 1 roka a osôb dochádzajúcich za prácou do zahraničia, osôb vykonávajúcich prácu na základe dohôd a na platených aktivačných prácach,
- majú prácu, ale nepracovali z dôvodu choroby, dovolenky, materskej dovolenky, školenia,

zlého počasia, v dôsledku štrajku a výluky, s výnimkou osôb na dlhodobom neplatenom voľne a osôb na rodičovskej dovolenke,

- patria sem aj vypomáhajúci členovia domácností podnikateľov, ktorí za svoju činnosť nepoberajú žiadnu mzdu ani odmenu.

Zamestnanci - osoby vykonávajúce prácu za mzdu, plat alebo iný druh odmeny od verejného alebo súkromného zamestnávateľa. Medzi zamestnancov patria aj členovia produkčných družstiev.

Samozamestnaní - osoby pracujúce vo vlastnom podniku (podnikatelia so zamestnancami), na vlastný účet (podnikatelia bez zamestnancov) a vypomáhajúci (neplatení) členovia domácností podnikateľov.

Nezamestnaní - všetky osoby vo veku od 15 do 74 rokov, ktoré súčasne spĺňajú tri podmienky:

1. v sledovanom týždni nemajú žiadnu platenú prácu,
2. v posledných štyroch týždňoch si aktívne hľadajú prácu alebo si prácu už našli a do zamestnania nastúpia v priebehu 3 mesiacov,
3. sú schopné nastúpiť do práce najneskôr do dvoch týždňov. Tieto osoby môžu, ale nemusia byť evidované na úradoch práce ako uchádzači o zamestnanie. Za aktívne spôsoby hľadania si zamestnania sa považujú: hľadanie si zamestnania prostredníctvom úradov práce alebo súkromných sprostredkovateľní práce, prostredníctvom príbuzných alebo známych, využívaním inzercie, priamym oslovením zamestnávateľov, zúčastnením sa pohovorov na prijatie do zamestnania a podnikaním krokov na začatie vlastnej podnikateľskej činnosti. Uvedená definícia nezamestnanosti je v súlade s Nariadením komisie (ES) č. 1897/2000.

Dĺžka trvania nezamestnanosti - je definovaná ako kratšie z nasledujúcich dvoch období: dĺžky hľadania si zamestnania a doby od ukončenia posledného zamestnania.

Ekonomicky neaktívne obyvateľstvo (osoby mimo trhu práce) od 15 rokov - všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré nie sú ekonomicky aktívne. Ide o osoby, ktoré sú v sledovanom týždni bez práce a v priebehu posledných štyroch týždňoch si aktívne nehľadajú zamestnanie alebo si zamestnanie hľadajú, no nie sú schopní nastúpiť do 14 dní. Patria sem napríklad osoby, ktoré sa pripravujú na povolanie, sú starobnými alebo invalidnými dôchodcami, starajú sa o domácnosť, navštevujú rekvalifikačný kurz a podobne. Rovnako sem patria osoby, ktoré sú na rodičovskej dovolenke a osoby, ktoré majú záujem pracovať, ale zamestnanie si nehľadajú, pretože neveria, že si nájdu primeranú prácu (tzv. odradení).

Ekonomicky neaktívne obyvateľstvo spolu - ekonomicky neaktívne osoby vo veku od 15 rokov a deti do 15 rokov.

Miera ekonomickej aktivity - v percentách vyjadrený podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva z obyvateľstva vo veku od 15 rokov.

Miera ekonomickej aktivity podľa veku - v percentách vyjadrený podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva v určitej vekovej skupine z obyvateľstva v rovnakej vekovej skupine.

Miera zamestnanosti - v percentách vyjadrený podiel počtu pracujúcich osôb z obyvateľstva vo veku od 15 rokov.

Miera zamestnanosti podľa veku - v percentách vyjadrený podiel počtu pracujúcich patriacich do určitej vekovej skupiny z obyvateľstva v rovnakej vekovej skupine.

Miera nezamestnanosti - v percentách vyjadrený podiel počtu nezamestnaných z ekonomicky aktívneho obyvateľstva.

Miera nezamestnanosti podľa veku - špecifická miera nezamestnanosti predstavujúca v percentách vyjadrený podiel počtu nezamestnaných patriacich do určitej vekovej skupiny z ekonomicky aktívneho obyvateľstva v rovnakej vekovej skupine.
Zdrojom údajov o účasti seniorov na trhu práce sú výsledky Výberového zisťovania pracovných síl realizovaného Štatistickým úradom SR.

Životné podmienky

Čisté peňažné príjmy domácností sú príjmy po odpočítaní daní z príjmov a povinných príspevkov do Sociálnej poisťovne a zdravotných poisťovní z hrubých peňažných príjmov.

Čisté peňažné výdavky zahŕňajú spotrebné výdavky a ostatné čisté výdavky, t. j. ostatné výdavky bez daní z príjmov a povinného osobného poistenia.

Index nominálneho rastu predstavuje zmenu ukazovateľa meraného aktuálnymi (bežnými) cenami v čase.

Index reálneho rastu predstavuje zmenu ukazovateľa meraného cenami platnými v roku, ku ktorému sa porovnávajú hodnoty. Ide o podiel indexu nominálneho rastu a indexu spotrebiteľských cien, teda indexu, ktorý vyjadruje zmenu spotrebiteľských cien v čase.

Hranica rizika chudoby je stanovená ako 60 % mediánu národného ekvivalentného disponibilného príjmu.

Miera rizika chudoby je podiel osôb v celkovej populácii, ktorých ekvivalentný disponibilný príjem sa nachádza pod hranicou rizika chudoby (60 % mediánu národného ekvivalentného disponibilného príjmu).

Miera rizika chudoby pred sociálnymi transfermi okrem starobných a pozostalostných dávok je indikátor založený na definícii príjmu, ktorý zahŕňa starobné dôchodky a pozostalostné dávky bez zohľadnenia ostatných sociálnych transferov. Indikátor sa používa na vyjadrenie miery rizika chudoby pred sociálnymi transfermi (podiel osôb v % z celkovej populácie, ktorých ekvivalentný disponibilný príjem pred sociálnymi transfermi sa nachádzal pod hranicou rizika chudoby).

Miera rizika chudoby pred všetkými sociálnymi transfermi (vrátane starobných a pozostalostných dávok) je indikátor založený na definícii príjmu, ktorý nezohľadňuje žiadny zo

sociálnych transferov, t. j. ani dôchodky (starobné a pozostalostné dávky). Indikátor sa používa na vyjadrenie miery rizika chudoby pred sociálnymi transfermi (podiel osôb v % z celkovej populácie, ktorých ekvivalentný disponibilný príjem pred sociálnymi transfermi sa nachádzal pod hranicou rizika chudoby).

Sociálne transfery sú rodinné dávky a príspevky pre rodiny s deťmi, príspevky na bývanie, dávky v nezamestnanosti, starobné dávky, dávky pre pozostalých, nemocenské dávky, dávky v invalidite, príspevky na vzdelanie, dávka a príspevky v rámci sociálnej exklúzie.

Zdrojom údajov o miere rizika chudoby je štatistické zisťovanie EU SILC realizovaného Štatistickým úradom SR.

Dôchodok sólo – v údají nie je zahrnutý súbeh s inou dôchodkovou dávkou.

Starobný dôchodok je základnou dávkou dôchodkového poistenia. Poistenec má nárok na starobný dôchodok, ak bol poistený najmenej 15 rokov a dovŕšil dôchodkový vek.

Poistenec má nárok na **predčasný starobný dôchodok**, ak bol poistený najmenej 15 rokov, chýbajú mu najviac dva roky do dovŕšenia dôchodkového veku a suma predčasného starobného dôchodku ku dňu, od ktorého požiadal o jeho priznanie, je vyššia ako 1,2-násobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu.

Invalidný dôchodok sa poskytuje poistencovi, ktorý sa stal invalidným, získal potrebný počet rokov dôchodkového poistenia a ku dňu vzniku invalidity nespĺnil podmienky nároku na starobný dôchodok a nebol mu ani priznaný predčasný starobný dôchodok.

Vdovský dôchodok sa poskytuje ako čiastočná náhrada straty príjmu zomrelého manžela.

Vdovecký dôchodok sa poskytuje ako čiastočná náhrada straty príjmu zomrelej manželky.

Zdrojom údajov o dôchodkovom zabezpečení je Sociálna poisťovňa.

Starostlivosť v **zariadeniach sociálnych služieb** a zariadeniach sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately je poskytovaná podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. a zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov. Podľa zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky prešla väčšina týchto zariadení do pôsobnosti samosprávnych krajov a obcí.

Zariadenie pre seniorov poskytuje sociálnu službu fyzickým osobám, ktoré dovŕšili dôchodkový vek a sú odkázané na pomoc inej fyzickej osoby pri jednotlivých činnostiach a fyzickým osobám, ktoré dovŕšili dôchodkový vek a poskytovanie sociálnej služby v tomto zariadení potrebujú z iných vážnych dôvodov.

Domov sociálnych služieb pre dospelých môže poskytovať starostlivosť občanovi od skončenia povinnej školskej dochádzky, od skončenia vzdelania za osobitných podmienok, od

skončenia ďalšej prípravy na povolanie a ďalším dospelým občanom so zdravotným postihnutím od 25 rokov veku. Môže poskytovať starostlivosť občanovi s telesným postihnutím, duševnými poruchami a poruchami správania, zmyslovým postihnutím alebo kombináciou postihnutí.

Zdravie a faktory ovplyvňujúce zdravotný stav obyvateľstva

Medzinárodná klasifikácia chorôb (MKCH) - od roku 1994 sa príčiny smrti u zomretých spracovávajú podľa Medzinárodnej štatistickej klasifikácie chorôb a príbuzných zdravotných problémov v znení 10. revízie.

Európske zisťovanie o zdraví – EHIS je výberové zisťovanie o zdraví obyvateľstva, ktoré sa v Slovenskej republike vykonalo na základe harmonizovanej metodiky vypracovanej Eurostatom. Štatistický úrad Slovenskej republiky uskutočnil zisťovanie v rámci európskeho projektu štatistiky verejného zdravia. Toto zisťovanie sa vykonáva v krajinách Európskeho spoločenstva každých päť rokov. Cieľovú populáciu pre zisťovanie EHIS tvorili fyzické osoby, ktoré prevažné obdobie v roku žili na území SR v súkromných domácnostiach a v čase zisťovania mali 15 rokov a viac. Zisťovanie bolo založené na subjektívnych odpovediach respondentov a subjektívnych hodnoteniach. Respondent odpovedal na otázky sám bez vonkajších vplyvov.

Zdravé roky života rozdeľujú strednú dĺžku života na životné obdobia strávené v rôznych stavoch zdravia, od dobrého zdravia po zlé zdravie. V tomto smere sa pridala dimenzia kvality ku kvantite odžitého života.

Stredná dĺžka života v dobrom, priemernom alebo v zlom zdraví v určitom veku sa vzhľadom na výrazné rozdiely v chorobnosti a úmrtnosti mužov a žien počíta zvlášť pre obe pohlavia. Zdravé roky života sú indikátorom očakávaného prežitia v zdraví, ktoré kombinuje informácie o úmrtnosti a chorobnosti.

Zdrojom údajov o zdravých rokoch života je výberové zisťovanie EÚ-SILC.

Vzdelávanie a využívanie informačných a komunikačných technológií

Zdrojom údajov o najvyššie dosiahnutom stupni vzdelania sú údaje zo sčítania obyvateľov, domov a bytov za roky 1991, 2001 a 2011. V údajoch o **najvyššie dosiahnutom** vysokoškolskom, magisterskom, inžinierskom a doktorskom **vzdelaní** sú v roku 1991 vyhodnotené všetky stupne vysokoškolského vzdelania spolu (vrátane bakalárskeho a doktorandského vzdelania).

Zisťovanie o **informačných a komunikačných technológiách** (IKT) v domácnostiach je zamerané na úroveň vybavenosti domácností informačnými a komunikačnými technológiami a úroveň znalostí a zručnosti obyvateľstva. Kategória **osobných počítačov** zahŕňa osobné počítače vrátane laptopov a notebookov.

Internet je celosvetová počítačová sieť pracujúca na báze prenosných protokolov TCP/IP, zabezpečujúca komunikáciu medzi verejnými a súkromnými sieťami na rôznych typoch komunikačných médií.

E-mail je elektronický prenos správ vrátane textu a príloh z jedného počítača na druhý, umiestnený v rámci organizácie (domácnosti) alebo mimo nej.

Zdrojom údajov o používaní počítačov a internetu podľa vybraných vekových skupín sú databázy Eurostatu.

Miera účasti na vzdelávaní a ďalšej odbornej príprave zahŕňa účasť na formálnom a neformálnom vzdelávaní a odbornej príprave. Referenčným obdobím pre posúdenie účasti na vzdelávaní a odbornej príprave sú štyri týždne predchádzajúce pred uskutočnením rozhovoru. Prezentované sú indikátory pre rôzne vekové skupiny a sú vypočítané ako ročné priemery štvrtročných údajov z výberového zisťovania pracovných síl (VZPS). Menovateľ pozostáva z celkového počtu obyvateľstva rovnakého veku, okrem tých, ktorí na otázku o účasti na vzdelávaní a odbornej príprave neodpovedali.

Zdrojom údajov o účasti na ďalšom vzdelávaní a odbornej príprave podľa vybraných vekových skupín sú databázy Eurostatu.

Štúdium na Univerzite tretieho veku (UTV) je organizované v zmysle zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a v súlade so zákonom č. 568/2009 Z. z. o ďalšom vzdelávaní v znení neskorších predpisov. Jeho úlohou je rozvíjať a šíriť vzdelanosť vo všetkých etapách života.

Zdrojom údajov o počte absolventov a študujúcich na Univerzitách tretieho veku je Centrum vedecko-technických informácií SR.